

УДК 376.1

Галчанський М.В.,

**заступник директора з навчальної роботи, викладач-методист
ВСП «Оріхівський коледж ТДАТУ»**

СТАН ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЯКІСНОЇ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ

Анотація. Якісна успішність студентів – одне з головних завдань кожного навчального закладу. Успішне вирішення цього завдання педагогічним колективом дає можливість підготувати висококваліфікованих фахівців, спроможних успішно працювати в умовах ринкової економіки.

Мета даної статті розкрити стан та шляхи підвищення мотивації навчальної діяльності студентів, як основи підвищення якісної успішності, опираючись на особистий багаторічний педагогічний досвід та досвід колег.

Ключові слова: мотивація, якісна успішність, педагогічна проблема.

Головним завданням кожного вищого навчального закладу є забезпечення якісної підготовки фахівців, спроможних в реальних умовах ринкової економіки ефективно вирішувати виробничі проблеми за обраною спеціальністю та бути успішними у своїй власній справі. Питання забезпечення якості знань, навичок та вмінь в навчально-виховному процесі є складним і залежить від багатьох факторів. Головними з них є: матеріально-технічна база навчального закладу; кадровий потенціал; зміст освітніх програм; рівень навчально-методичного та інформаційного забезпечення; рівень профорієнтаційної роботи та якісний відбір абітурієнтів; якісний рівень організації освітнього процесу; професійний рівень педагогічних працівників та їх спроможність мотивувати навчальну діяльність студентів, надавати необхідні знання, навички та вміння, об'єктивно їх оцінювати і ін. Якісний рівень названих факторів, в першу чергу, залежить від керівництва навчального закладу, прийняття та реалізації управлінських рішень, ефективного та дієвого контролю за навчально-виховним процесом. Разом з тим, ключову роль у вирішенні цього завдання під час проведення навчальних занять відіграють педагогічний працівник і студент, як об'єкт навчання та виховання.

В своїй статті я більше зупинюся над педагогічною проблемою

мотивації навчальної діяльності та якісної успішності студентів, вирішення якої дає можливість готувати висококваліфікованих фахівців.

Міністерством освіти і науки України чітко визначено вимоги до рівня якісної успішності студентів в навчальному закладі – не нижче 50%. Досягти цей рівень вдається досить важко. Контрольні зрізи знань, модульний контроль показують, в більшості, якісний рівень в межах 35-45%. В частини студентів цей показник по циклах дисциплін буває досить низьким. Головною проблемою і причиною в цьому є рівень мотивації навчальної діяльності студентів, і особливо, в сьогоденних умовах збільшення обсягу самостійної роботи над навчальним матеріалом. Вирішення цієї проблеми дає можливість значно підвищити рівень якісної успішності. Ключовою фігурою в цьому є викладач, його особистісні якості, педагогічна майстерність, професіоналізм.

Враховуючи особливості навчально-пізнавальної діяльності студентів, під мотивацією навчальної діяльності ми розуміємо ієрархічно організовану систему мотивів, які спонукають студентів оволодівати знаннями та способами пізнання, основами майбутньої професійної діяльності, свідомо ставитись до навчання, проявляти пізнавальну активність. Навчання як соціально опосередкована пізнавальна діяльність спонукається не одним, а декількома мотивами, що відрізняються за змістовими та динамічними характеристиками, утворюють певну ієрархічну структуру і взаємодіють між собою. Найчастіше мотиви навчальної діяльності диференціюються за спрямованістю - пізнавальні та соціальні, за локалізацією стимулів поведінки - внутрішні та зовнішні, за модальністю - позитивні та негативні, за процесуально-результативною орієнтацією - дискретні та процесуальні. Результати психолого-педагогічних досліджень свідчать, що ефективність навчальної діяльності суттєвим чином залежить від сили та співвідношення вказаних типів у структурі мотиваційної сфери.

Стан рівня мотивації студентів до навчання на сьогодні є досить різним і суб'єктивним. Соціальні та економічні умови мають прямий вплив на відношення студентів до навчання, на якість і рівень засвоєння знань. Маючи можливість спостерігати на протязі 40 років, як змінювався рівень мотивації, можна зробити висновок, що цей рівень знизився. Проблеми мотивації навчальної діяльності можна розділити на дві частини: соціально-психологічні та педагогічні. Соціально-психологічні проблеми базуються на : рівні матеріального забезпечення; проблемах працевлаштування; низькому рівні оплати праці молодих фахівців; зниженні престижу частини професій; підходах у виборі професії; можливості досягнення успіхів і фінансового

забезпечення незаконними способами без певного рівня освіти і ін. Якщо говорити про вплив матеріального рівня життя на мотивацію навчальної діяльності, то необхідно відмітити що цей чинник має позитивні і негативні наслідки. Суть позитивних наслідків полягає у тому, що майбутній студент (абітурієнт), а також студент з низьким рівнем матеріального забезпечення ставить перед собою чітку мету - отримати міцні знання в певній галузі знань і через ці знання добитися доброго матеріального забезпечення в майбутньому, успіхів у кар'єрному рості. Студенти з високим рівнем матеріального забезпечення, у більшості, мають низький рівень мотивації до навчання, так як у них відсутні фінансові проблеми, проблеми працевлаштування і ін. Це підтверджується конкретними прикладами в процесі навчання. Проблеми працевлаштування і низький рівень оплати праці випускників ВНЗ породжують негативне відношення до навчання з таких міркувань студентів: «... навіщо прикладати зусилля, все рівно роботи немає»; «... за таку заробітну плату я не працюватиму» ; «...навчаюся щоб батькам догодити, так як вони цього хотіли» тощо.

Зниження престижу професій, особливо у сільськогосподарських підприємствах приводить до такої ситуації, що на не престижні професії (спеціальності) «проходять» тільки ті абітурієнти, які не змогли пройти на більш престижні. Звісно, що про внутрішню самомотивацію до навчання таких студентів говорити важко. Вибір професій майбутніх студентів, особливо на базі 9 кл, здійснюється, в добрій частині сімей, батьками. В основу такого рішення береться до уваги професія батьків, близькість навчального закладу до місця проживання, зручність транспортного сполучення тощо. Відповідно, що такий «вибір» має свої наслідки. Не рідко можна чути від студентів, що «...це не моє. Я хотів вивчитися на іншу спеціальність...».

Прикладів незаконного збагачення осіб з низьким рівнем фахової підготовки у нашому сьогодишньому житті досить багато і вони є показовими. Цей фактор береться на озброєння частиною студентів і вони не прикладають зусиль для оволодіння знаннями, навичками та вміннями.

Також не можна оминати такий фактор як впровадження платного навчання. Студенти платного навчання добре знають, що навчальний заклад прикладає багато зусиль, щоб зберегти контингент тих, хто платить кошти і по цій причині навчаються з низьким рівнем мотивації та якісної успішності.

До педагогічних проблем мотивації навчальної діяльності необхідно віднести:

-рівень матеріально-технічного забезпечення навчального процесу

суттєво відстає від рівня оснащення сучасного виробництва, що не приваблює студентів;

-низький рівень оплати праці педагогічних працівників не дає можливості залучити до викладання дисциплін професійного спрямування виробничників;

-перевантаження студентів навчальним матеріалом (самостійне вивчення), значно знижує у них бажання якісно навчатися;

-низький рівень шкільної підготовки випускників шкіл, і особливо сільських;

-не кожний педпрацівник готовий до вирішення проблем мотивації навчальної діяльності;

-психологія та менталітет окремої частини студентів, які безвідповідально відносяться до навчання спонукають до цього інших студентів своїм прикладом;

-негативні приклади в житті суспільства, які розбещують молодь;

-наявність комплексу соціально-психологічних проблем мотивації навчальної діяльності, які потрібно враховувати викладачу.

Разом з тим, на основі аналізу психолого-педагогічної літератури, а також результатів спостереження за навчально-пізнавальною діяльністю студентів встановлено, що основними показниками сформованості їхньої навчальної мотивації є: співвідношення внутрішніх і зовнішніх, соціальних і пізнавальних, дискретних і процесуальних, позитивних і негативних мотивів; усвідомленість мотивів - ступінь розуміння та осмисленості студентами власних спонукань; стабільність мотивів - регулярність вияву спонукань у різних ситуаціях навчальної діяльності; дієвість мотивів - готовність студентів до реалізації мотивів у навчальній діяльності у формі старанності, наполегливості, самостійності, ініціативності, пізнавальної активності.

Комплексне врахування зазначених показників дало змогу виділити три типи мотиваційних профілів, які одночасно характеризують рівень сформованості мотивації навчальної діяльності майбутніх фахівців: збалансований (високий рівень), диспропорційний (середній рівень) і регресивний (низький рівень).

Збалансований мотиваційний профіль характеризується високим рівнем сформованості внутрішніх і зовнішніх мотивів, які забезпечують оптимальну мотиваційну основу навчальної діяльності студентів. Вагоме місце в структурі їхньої мотивації посідають внутрішні мотиви, в основі яких лежить задоволення від процесу та безпосередніх результатів навчально-пізнавальної діяльності: пізнавальний мотив (прагнення оволодівати новими

знаннями та способами пізнавальної діяльності); мотив самодетермінації (прагнення відчувати себе суб'єктом навчальної діяльності та взаємодії з оточенням); мотив самовдосконалення (прагнення підвищувати власну компетентність, ефективність і майстерність). Зовнішні мотиви, які опосередковано пов'язані з процесом і результатами навчальної діяльності студентів, також відіграють важливу стимулюючу роль: професійний мотив (прагнення досконало оволодіти майбутньою професією, стати висококласним фахівцем); мотив досягнення (прагнення до успіхів у навчанні, перевершення рівня власних попередніх досягнень); мотив обов'язку (почуття відповідальності перед батьками та товаришами за результати власної пізнавальної діяльності); комунікативний мотив (прагнення до партнерського спілкування з учасниками навчальної діяльності, налагодження продуктивної міжособистісної взаємодії); мотив самоутвердження (прагнення посісти престижну позицію в колективі, заслужити схвалення з боку викладачів, батьків і товаришів); прагматичний мотив (орієнтація на практичну цінність навчання, його важливе значення для майбутнього життя).

У студентів зі збалансованим профілем навчальної мотивації пізнавальний інтерес, прагнення до особистісного самовдосконалення та самодетермінації доповнюються і підкріплюються усвідомленням професійної важливості навчання, його цінності як засобу самоствердження, досягнення успіхів і особистісного визнання. Вказані мотиви характеризуються стійкістю, усвідомленістю та дієвістю, що забезпечує високий рівень пізнавальної активності та успішності студентів.

Результати дослідження засвідчили, що збалансований профіль властивий для 20,5% студентів навчальних закладів, які характеризуються ерудованістю, допитливістю, спрямованістю на ґрунтовне оволодіння основами майбутньої професійної діяльності й здатністю напружено та систематично працювати без зовнішнього нагляду.

Диспропорційний мотиваційний профіль характеризується домінуванням у структурі мотивації навчальної діяльності студентів зовнішніх або внутрішніх, соціальних або пізнавальних, дискретних або процесуальних мотивів. Такі студенти, як правило, проявляють наполегливість і старанність у навчанні, однак диспропорційність розвитку мотивів і недостатня їх стабільність призводять до ситуативності їхньої пізнавальної активності. їм властиве нерівномірне, вибіркове ставлення до навчальних предметів, концентрація уваги на тих, які містять нову, цікаву інформацію і можуть задовольнити пізнавальний інтерес, або на тих, які дають змогу досягти успіху

і визнання, мають професійну спрямованість тощо.

Результати педагогічної діагностики засвідчили, що диспропорційний мотиваційний профіль властивий для 43,7% студентів навчальних закладів, які досить старанні і наполегливі у навчанні, однак через певну однобічність і непостійність інтересів потребують педагогічної підтримки.

Регресивний мотиваційний профіль характеризується слабкою вираженістю соціальних і пізнавальних, внутрішніх і зовнішніх, дискретних і процесуальних мотивів навчальної діяльності. В його структурі домінують негативні мотиви, основу яких становить прагнення уникати неприємних емоційних переживань, пов'язаних з недбалим ставленням до навчальної діяльності. Для студентів з таким профілем властиве незацікавлене ставлення до навчання і, як наслідок, низький рівень пізнавальної активності та успішності. У зв'язку з недостатньою силою та стабільністю мотивів такі студенти не здатні до самоорганізації навчальної діяльності і вимагають постійного контролю та стимулювання з боку викладачів. Серед дослідженої вибірки студентів з регресивним мотиваційним профілем виявилось 35,8%.

Викладачі накопичили величезний арсенал методів, спрямованих на формування позитивних мотивів навчання. Основну роль у мотивуючих методах відіграють дружні стосунки, взаєморозуміння викладача і студента. Використання впливу цих відносин призводить до формування в студентів позитивного ставлення до процесу навчання.

Велике значення має особистість викладача - це ерудиція, глибина знань в галузі, інтелігентність, вимогливість, доброзичливість, об'єктивність, вміння поєднувати теорію з практикою, знання психології студентів, володіння арсеналом форм і методів стимуляції пізнавальної діяльності майбутніх фахівців і т. ін.

Кожний викладач повинен усвідомити слова П. Галперіна «Питання про мотивацію є питанням про сам процес навчання». Тому результативність процесу навчання під час проведення занять викладачем є залежною від рівня його відповідальності, професійної майстерності, особистісних якостей, вимогливості та поваги до студентів.

Під час вивчення загально фахових та фахових дисциплін можна використовувати широкий спектр прийомів, методів та форм, які підвищують рівень мотивації до навчання та рівень якісної успішності - це:

- мотивація необхідності знань у сучасних умовах ринкової економіки

«знаєш, умієш – маєш більшу платню»;

«знання - це успіх у власній справі»;

«знання - це авторитет, це кар'єра»;

«незнання - це шлях в нікуди» і ін.

- застосування яскравих прикладів, фактів, досвіду з життя, з виробництва; приклади успіху молодих людей;
- використання сучасних досягнень світової науки і техніки у певній галузі знань;
- використання методів:
 - створення ситуації успіху у навчанні;
 - опори на життєвий досвід студентів;
 - пізнавальних ігор;
 - вирішення виробничих проблем (ситуацій);
 - пошуку вірного рішення у певних ситуаціях з точки зору економічної ефективності, доцільності, технічної можливості тощо;
 - стимуляції навчальної діяльності;
- застосування системного ефективного контролю знань, навичок та умінь;
- чіткий відбір навчального матеріалу;
- чітка організація та методичне забезпечення занять, застосування нових педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій;
- системна індивідуальна робота зі студентами з низьким рівнем мотивації навчальної діяльності;
- застосування заходів заохочення в процесі навчання;
- створення викладачем умов проведення занять, його змісту таким, щоб студент мав бажання його відвідувати;
- чітка організація самостійної роботи студентів над навчальним матеріалом та контролю знань з нього;
- організація та проведення конференцій, диспутів, олімпіад, конкурсів професійної майстерності тощо;
- чітке дотримання діючих законодавчих та правових актів, діючих в системі освіти, положень, норм та нормативів;
- виховання у студентів високого рівня самомотивації до навчання і ін.

Окремої уваги в підвищенні якісної успішності студентів заслуговує організація самостійної роботи над навчальним матеріалом, який складає в середньому 40-60% від загального обсягу годин на вивчення дисциплін за навчальним планом. Викладачі по різному підходять до визначення матеріалу, що виноситься на самостійне вивчення – в більшості виносять окремі питання тем, рідше – окремі теми. Опираючись на позитивний досвід

в цьому, може стверджувати, що кращий результат дає винесення окремих тем. Такий підхід при якісній підготовці методичних вказівок дає можливість контролювати знання цілісно по темі в повному обсязі, використовуючи при цьому вирішення студентами проблемних та тестових завдань, співбесіду і т.ін. При розпилюванні самостійної роботи по окремих питаннях контроль знань, в більшості, відстрочується до модульного контролю, є не системним і таке вивчення більшістю студентів ігнорується. Виведення контролю знань по самостійному вивченню в окремий модуль має негатив, так як цей контроль є відстроченим, відірваним від конкретної теми та модулів, що порушує цілісність і взаємозв'язок у вивченні навчального матеріалу. Досвід потемного винесення навчального матеріалу та повний, своєчасний і системний контроль знань студентів з нього мотивують їх навчальну діяльність і не залишають шансів на ігнорування, на відстрочення вивчення, а при модульному контролі дає можливість ще раз контролювати залишкові знання.

Виходячи з вищевикладеного може стверджувати, що високий рівень якісної успішності студентів можливий при комплексній реалізації зазначених вище підходів в організації освітнього процесу, мотивації їх навчальної діяльності, відповідальному відношенні кожного педагогічного працівника до процесу навчання та виховання майбутніх фахівців.

Бібліографічний список. 1. Коваленко О.Е. Методика професійного навчання: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Нар. укр. акад. – Х.: Вид – во НУА, 2005. - 360 с.

2. Коваленко Е.Э. Методика профессионального обучения: Учебник для инженеров-педагогов, преподавателей спецдисциплин системы профессионально-технического и высшего образования – Х.: ЧП „Штрих”, 2003. 480с.

M.V. Halchanskyu. State and by increasing motivation of educational activity and quality of student achievement

Abstract. A good student performance - one of the main objectives of each institution. The successful solution of this problem teaching staff makes it possible to prepare highly qualified specialists able to work successfully in a market economy. The purpose of this article the state and ways to motivate students learning activities as the basis for improving quality performance, relying on years of personal experience and teaching colleagues.

Keywords: motivation, quality performance, pedagogical problem.